

EUROPEAN CONFERENCE

Conference Proceedings

XIII International Science Conference
«Modern digital technologies and problems
of their use»

November 24-26, 2025
Prague, Czech Republic

КАТЕГОРІЯ «ЕСТЕТИЧНИЙ ДОСВІД» ТА ЙОГО СТРУКТУРА В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

Роксолана Шпіца-Павлюк,

кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри початкової освіти
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

Мєтьолкіна Валерія,

магістр Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка

У статті уточнено поняття «досвід», «естетичний досвід», «естетичний досвід четвертокласника». Розглянуто наукову проблему формування естетичного досвіду четвертокласників на уроках мистецтва. Визначено, що естетичний досвід є результатом попередньої художньо-творчої діяльності на уроках мистецтва протягом навчання у початкових класах. Окреслено структурні складові. Визначено потенціал інтегрованого курсу «Мистецтво» для розвитку естетичного досвіду у здобувачів освіти.

Ключові слова: досвід, естетичний досвід, урок мистецтва, учні 4 класу, художньо-творча діяльність.

Сучасна мистецька освіта орієнтована на формування гармонійно творчої, розвиненої, емоційно зрілої та творчої особистості, здатної сприймати, розуміти, оцінювати мистецькі явища. Важливим компонентом даного процесу є розвиток естетичного досвіду. Він поєднує знання, емоції, ціннісні судження, художні уявлення і творчі дії школяра. Саме завдяки збагаченню естетичного досвіду під час вивчення мистецтва в 1-3 класах, учень поступово переходить від звичайного сприймання мистецтва до глибокого розуміння його змісту, символів і духовно-культурних цінностей. У сучасних дослідженнях естетичний досвід визначається як сукупність чуттєво-емоційних, інтелектуальних і діяльнісних компонентів, що формуються у взаємодії з мистецькими образами. Для здобувачів початкової школи, особливо четвертокласників, естетичний досвід стає підґрунтям розвитку емоційного інтелекту, здатності до співпереживання, емпатії та самоідентифікації через мистецьку діяльність. Уроки ж мистецтва створюють унікальне середовище, де учень може одночасно бути глядачем, виконавцем і творцем.

Мета статті – уточнити сутність поняття «досвід», «естетичний досвід» відповідно до окресленої проблеми, означити структуру естетичного досвіду четвертокласників, виокремити педагогічний потенціал уроків мистецтва в цьому контексті та означити педагогічні умови.

Виклад основного матеріалу. У наукових джерелах дефініція «досвід» розглядається як: сукупність знань, умінь, навичок (знання, які здобуваються в житті, на практиці) [1], [6].

сукупність подій і переживань (те, що вже відбулося в житті людини, з чим їй довелося зустрітися) [9], віддзеркалення об'єктивного світу та суспільної практики в свідомості людини, одержане в результаті активного пізнання.

Так, в наукових джерелах [2], [8], [7], [10], [11] естетичний досвід розглядається як важливий аспект складової естетичного виховання дитини, що пов'язаний з емоційним сприйняття та інтелектуальним розумінням художніх образів та явищ. До цього відноситься не тільки здатність до естетичного усвідомлення та осмислення краси навколишнього середовища, а й про поглиблені роздуми і переживання, які виникають в учнів під час «проживання» мистецтва.

На думку О. Ребрової [8], естетичний досвід є суб'єктивною й індивідуальною складовою людини, у якій поєднуються елементи як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру. На переконання вченої, знання, що виникають у результаті мистецької діяльності, формують об'єктивний рівень досвіду, тоді як почуття, емоції та індивідуальне сприйняття визначають його унікальну суб'єктивну природу. А відтак, естетичний досвід має розглядатися як єдність раціонального та емоційного, загальнолюдського й індивідуального.

Натомість Г. Сотська [10] під поняттям «естетичний досвід» розуміє постійний творчий процес та розвиток в духовній сфері людини, розуміння своєї подальшої роботи, передачу людських цінностей та національного виховання [10].

Не менш важливим є науковий доробок Я. Стрельцова [11], у якому йдеться про естетичний досвід як про те, що охоплює не тільки сприймання творів мистецтва та бачення прекрасного, але й ретельне їх осмислення. Відтак, завдяки цьому людина формує свої власні цінності, розвиває творчий потенціал, можливість мислити критично, що є невід'ємною частиною для розвитку суспільстві та культурної спадщини [11].

Не менш цікавим є підхід, який запропоновано О. Павловою [7] стосовно трактування естетичного досвіду. Учена розглядає естетичний досвід як чинник культуротворення. На її думку, естетичний досвід, забезпечуючи цілісність переходу від традицій до інновацій, являє собою інтегративну єдність здібностей людини, які проявляються у процесі чуттєвої культури, тобто у здатності сприймати, переживати та творити красу. Таким чином, естетичний досвід не обмежується лише художньою діяльністю, а пронизує всі сфери життєтворчості[7].

Як сукупність музичних знань і вмінь, усвідомлення засобів реалізації дій та емоційно-чуттєвої вихованості, яка характеризує рівень розвитку особистості в різних видах мистецтва, трактує музично-естетичний досвід Н. Косінська [4].

Важливою складовою естетичного досвіду є художній смак, який уможливорює розрізнення прекрасного та потворного, гармонійного й хаотичного. Він знаходиться у тісному взаємозв'язку із природною здатністю

відчувати й оцінювати естетику мистецтва, яка розвивається через уроки мистецтва, споглядання художніх творів та практичної діяльності. Відтак, художній смак – це не вроджена якість, а результат цілеспрямованого формування естетичного досвіду. Серед дотичних до естетичного досвіду категорій належить катарсис – емоційно-духовне очищення, що виникає у процесі сприйняття мистецтва. Сучасна естетика визначає катарсис як вищий рівень естетичного переживання, коли через мистецтво людина долає внутрішні суперечності, знаходячи гармонію з собою і світом. У цьому сенсі катарсис є вершиною естетичного досвіду, його духовним результатом.

Проаналізувавши наукові трактування поняття «естетичний досвід», визначаємо «естетичний досвід четвертокласників» як сукупність мистецьких знань (зокрема, відповідно до змістового наповнення курсу «Мистецтво») та вмінь, що забезпечують емоційне сприйняття та інтелектуальне розуміння художніх образів та мистецьких явищ, які формуються в мотиваційно-творчій, емоційно-чуттєвій та аксіологічно-орієнтаційній сферах діяльності школяра.

Розглядаючи структурні складові естетичного досвіду звертаємося до напрацювань І. Зязюна, який структурно представив сутність естетичного досвіду, виокремивши такі складники, як: емоції, потреби, почуття, смаки, погляди, ідеали. Учений вважає, що саме завдяки цим складникам, естетичний досвід регулює людську поведінку, спрямовує фокус дії людини на предмет, який здатний задовольнити людську потребу [2]. Проаналізувавши і деталізувавши складники естетичного досвіду, які запропоновано І. Зязюном, науковці М. Федорець та Сьюй Сінчжоу по-іншому упорядковують структурні складові естетичного досвіду. Зокрема, вчені виокремлюють три сфери: мотиваційну (потяг, потреба, спонука, інтерес, почуття), емоційну (почуття, емоції, переживання) та ціннісно-орієнтаційну (оцінки, смаки, ідеали, погляди) [12]

Розглянувши сутність категорії «естетичний досвід четвертокласника» та структурні складники естетичного досвіду, які виокремлено сучасними вченими [2], [12], пропонуємо наступну компонентну структуру:

- мотиваційно-творчий (включає мистецькі потреби (запити), знання про твори мистецтва та явища, мистецькі здібності, які необхідні для творчої діяльності на уроці);
- емоційно-чуттєвий (сприйняття, переживання, проживання, емоційний відгук на твори мистецтва);
- аксіологічно-орієнтаційний (вміння оцінити твір мистецтва, висловити свою точку зору та мистецькі смаки (вподобання) при аналізі мистецького твору.

Відтак, у сучасній педагогіці естетичний досвід трактується як інтегративний результат сприйняття, оцінки й творчої діяльності учня. Формування естетичного досвіду в початковій школі відбувається через систему художньо-практичної діяльності саме на уроках художньо-естетичного циклу, зокрема інтегрованому курсі «Мистецтво». Цей процес передбачає: знання творів мистецтва, їх споглядання та «проживання»; усвідомлення їх емоційного

змісту; створення власних художніх образів; осмислення авторського творчого результату.

Саме інтегрований курс «Мистецтво» (автори: Л. Масол, Л. Кондратова та ін.) [5], [3] забезпечує можливості для такого досвіду, поєднуючи різні види просторових, часових та просторово-часових видів мистецтва. На уроках учень не просто відтворює зразок, а переживає художню дію, стає співавтором естетичного процесу. Так, у процесі малювання під музику, інсценування пісні чи створення мистецького мініпроєкту школярі вчаться виражати емоції, розуміти образну мову мистецтва, усвідомлювати власні відчуття, тобто набувають естетичний досвід.

Спираючись на дослідження психологів (Ж. Піаже, Л. Виготського, К. Роджерса), які підкреслюють, що формування естетичного досвіду пов'язане з розвитком уяви, емпатії та асоціативного мислення. Через естетичне сприймання діти вчаться усвідомлювати власні емоції, розуміти інших і будувати ціннісні відносини з навколишнім світом. Тому мистецькі мініпроєкти для четвертокласників мають бути не лише пізнавальними, а й емоційно-діяльними, спрямованими на відкриття краси в природі, людині, музиці, кольорі, формі, тощо. Так, на формування естетичного досвіду впливає використання на уроках мистецтва: інтерактивних художніх діалогів (аналіз картини, пісні, запитання й обговорення почуттів); порівняльного сприймання (зіставлення різних видів мистецтва); асоціативно-ігрових методів (створення художніх образів через рух, інсценізацію, звук, колір); проєктної діяльності (створення мініпроєктів, постерів, колажів); інтеграції з ІТ-технологіями (цифрові колажі, використання музичних лабораторій, тощо). Не менш важливе значення для ефективного формування естетичного досвіду мають: наявність емоційно-безпечного середовища (наявність укриттів в загальноосвітніх навчальних закладах, атмосфера підтримки, довіри й відкритості у класному колективі, тощо); інтерактивна взаємодія (використання вчителем діалогічних форм та групової творчості); мотиваційна значущість (зв'язок мистецьких завдань із життєвим досвідом дітей та розуміння їх практичного застосування на практиці); індивідуалізація (врахування різних типів сприйняття (візуального, слухового, кінестетичного та наявність різнорівневих завдань для школярів відповідно до їх вікових особливостей);

Висновки. Естетичний досвід – це не лише знання про мистецтво, а передусім внутрішній процес духовного переживання краси, що формує особистісну позицію школяра. У свою чергу, *естетичний досвід четвертокласників* постає сукупністю мистецьких знань (відповідно до змістового наповнення курсу «Мистецтво») та вмінь, що забезпечують емоційне сприйняття та інтелектуальне розуміння художніх образів та мистецьких явищ, які формуються в мотиваційно-творчій, емоційно-чуттєвій та аксіологічно-орієнтаційній сферах діяльності школяра.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у проєктувальному формуванні естетичного досвіду учнів молодшого шкільного віку з використанням в коротко- та довготривалих мистецьких проєктів.

Список літератури

1. Великий тлумачний словник сучасної мови. URL: <https://slovnyk.me/dict/vts/досвід> (дата звернення: 09.10.2025).
2. Зязюн І. А. *Філософія педагогічної дії*. Київ : Вища школа, 2008. 256 с.
3. Кондратова Л. Г. *Мистецтво : підручник інтегрованого курсу для 4 кл. закладів загальної середньої освіти*. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2021. 160 с.
4. Косінська Н. Л. Формування музично-естетичного досвіду майбутнього учителя музичного мистецтва засобами інтеграції мистецтв. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*, 2016, № 14, С. 205–211. DOI: <https://doi.org/10.31499/2307-4914.14.2016.163724>.
5. Масол Л., Гайдамака О., Колотило О. *Мистецтво : підручник інтегрованого курсу для 4 кл. закладів загальної середньої освіти*. Київ : Навчальна книга – Генеза, 2021. 128 с.
6. Мієр Т. І. *Дидактичний довідник майбутнього вчителя початкових класів*. Київ : ЦП «Компринт», 2024. 360 с. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/50793/1/T_Miier_Dovidnyk_2024_FPO.pdf (дата звернення: 09.10.2025).
7. Павлова О. Ю. *Естетичний досвід як онтологічна проблема* : автореф. дис. ... д-ра філос. наук : 09.00.04 – філософська антропологія, філософія культури. Київ : КНУ ім. Т. Шевченка, 2009. 35 с.
8. Реброва О. Є. *Теоретичне дослідження художньо-ментального досвіду в проєкції педагогіки мистецтва* : монографія. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. 295 с.
9. Словотвір. Етимологічний онлайн-словник української мови. URL: <https://slovotvir.org.ua/words/dosvid> (дата звернення: 09.10.2025).
10. Сотська Г. І. Естетичний досвід – основа художньо-творчої діяльності викладача образотворчого мистецтва вищого педагогічного навчального закладу. *Проблеми підготовки сучасного вчителя* : зб. наук. пр. Умань : Жовтий О. О., 2012. Вип. 12, Ч. 1. С. 288–294.
11. Стрельцов Я. І. Естетичний досвід та естетичні судження: особливості взаємозв'язку. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Філософія. Філософські перипетії*, 2020, Вип. 63, С. 187–194.
12. Федорець М. О., Сюй Сінчжоу. Формування музично-естетичного досвіду майбутніх учителів музичного мистецтва як наукова проблема в Україні та Китаї. *Музичне мистецтво в освітологічному дискурсі*, 2020, № 5, С. 36–42.